

УДК 658.14/17

Солонка О.О.

аспірант

Національного наукового центру
«Інститут аграрної економіки»

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА: ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ТА МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У статті представлені результати дослідження сутнісно-змістової характеристики поняття «фінансова безпека підприємства» та її місце у системі економічної безпеки. На основі аналізу різних підходів науковців запропоновано визначення фінансової безпеки підприємства. Досліджено механізм управління фінансовою безпекою підприємства та його структуру.

Ключові слова: фінансова безпека, фінансовий стан, ресурси, стійкість, механізм забезпечення.

Солонка А.А. ФИНАНСОВАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЯ: ЭКОНОМИЧЕСКОЕ СОДЕРЖАНИЕ И МЕХАНИЗМ ОБЕСПЕЧЕНИЯ

В статье представлены результаты исследования существенно-содержательной характеристики понятия «финансовая безопасность предприятия» и ее место в системе экономической безопасности. На основе анализа различных подходов ученых предложено определение финансовой безопасности предприятия. Исследованы механизм управления финансовой безопасностью предприятия и его структура.

Ключевые слова: финансовая безопасность, финансовое состояние, ресурсы, устойчивость, механизм обеспечения.

Solonka O.O. FINANCIAL SECURITY OF ENTERPRISE: ECONOMIC CONTENT AND MECHANISM OF ENSURING

The article deals with the research of the concept financial security of the company and its place in economic security system. The author propose the definition of financial security based on the analysis of scientific approaches. The attention is given to research the mechanism of financial security of the company and its structure.

Keywords: financial security, financial condition, resources, stability, providing a mechanism.

Постановка проблеми. Труднощі економічного і політичного характеру, пов'язані із зміною старого механізму господарської системи, а також радикальні зміни системи цінностей, прийнятих у суспільстві, змушують українські підприємства швидко адаптуватися до умов нестабільності, знаходити адекватні рішення найскладніших проблем і загроз ефективному функціонуванню.

На сьогодні питання фінансової безпеки є нарізним як на макро-, так і на мікрорівні. Тому, зважаючи на особливості сучасної економічної системи, на наш погляд, необхідним є дослідження фінансової безпеки суб'єктів господарювання, що не випадково ставиться на перше місце серед проблем сучасних підприємств. Негативні наслідки впливу загроз не тільки економічного, але і будь-якого іншого характеру, завжди оцінюються розміром матеріально збитку. Протистояти фінансовій небезпеці можна і потрібно, а враховуючи, що власність і конкуренція в ринковій економіці існуватимуть завжди, отже актуальність фінансової безпеки підприємства постійна [1, с. 16].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання фінансової безпеки підприємств стали предметом пильного розгляду сучасних вчених, які істотно збагатили теоретичний та методичний інструментарій. Зокрема окремі питання фінансової безпеки знайшли своє висвітлення у працях А.І. Бланка, О.І. Барановського, О.Д. Василика, А.О. Єпіфанова, М.М. Єрмошенка, П.А. Стецюка, М.Я. Дем'яненка, О.Є. Гудзь, О.В. Родіонова та інших. Втім, до сьогоднішнього часу відсутній єдиний підхід до визначення поняття фінансова безпека підприємства. Окрім цього, питання забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання та причини виникнення фінансових ризиків і загроз сьогодні потребують подальшого дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є розгляд теоретико-методологічних основ фінансової безпеки підприємства та механізму її забезпечення у зв'язку з

необхідністю вивчення проблем фінансової безпеки підприємств як основи подальшого економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження підприємства як організації дає можливість більш глибоко підійти до обґрунтування сутності фінансової безпеки та необхідності її забезпечення в ринкових умовах.

У теорії систем сталість є одним із основних понять, яке визначається при розгляді поведінки системи і передбачає спроможність системи утримувати її функціонування в заданих межах. До певних меж система спроможна сама нейтралізувати загрози різного роду, чому сприяє сталість її структури. У такому разі, критерієм сталого функціонування системи можна вважати рівень її безпеки. Більше того, можна стверджувати, що безпека визначає сам факт існування і функціонування системи: якщо відсутня безпека системи, то остання не може існувати. Певна міра фінансової безпеки є гарантією сталості і визначається шляхом оцінки видалення поточного стану фінансової системи за межі, яка означає перехід до нестійкого (кризового) стану. Тобто розвиток і сталість є найважливішими характеристиками безпеки фінансової системи підприємства. Без наявності цих двох характеристик неможливим буде і саме існування поняття фінансова безпека. Таким чином, стан системи буде сталим, якщо при її функціонуванні в умовах дії різного роду загроз рівень безпеки не буде виходити за певні межі, які мають граничні значення [2, ст. 125].

Категорія фінансова безпека як самостійний об'єкт управління є відносно новим, введеним у науковий обіг лише в середині дев'яностих років після розпаду СРСР і переходу країни до ринкових методів господарювання.

У науковій літературі категорія фінансова безпека підприємства (від англ. *financial security*) розглядається як складова економічної безпеки, яка виражає межу та узагальнює результати його господарської

діяльності. Це пояснюється тим, що рівень фінансової безпеки будь-якого підприємства визначає його можливість забезпечувати інші складові його економічної безпеки, і навпаки – зміни в будь-якій сфері підприємства в кінцевому результаті відображаються у його фінансовій безпеці [3].

Більшість дослідників дотримуються думки, яка базується на визначенні фінансової безпеки держави, екстраполюючи її на мікрорівень. У загальному випадку фінансову безпеку суб'єктів підприємництва представляють як певний механізм, що, з одного боку, забезпечує стабільність фінансової системи шляхом використання захисних фінансових інструментів, а з іншого – забезпечує її ефективність шляхом організації раціонального використання фінансових ресурсів [4, с. 20].

За визначенням професора М.М. Єрмошенка, під фінансовою безпекою підприємства розуміють фінансовий стан, який характеризується, по-перше, збалансованістю та якістю сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, які використовуються підприємством, по-друге, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, по-третє, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію його фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, по-четверте, забезпечувати розвиток цієї фінансової системи [2, ст. 147].

Найбільш повне визначення фінансової безпеки наводить І.О. Бланк, який визначає під фінансовою безпекою підприємства кількісно і якісно детермінований рівень його фінансового стану, який забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього і вну-

трішнього характеру, параметри яких визначаються на основі його фінансової філософії і створюють необхідні передумови фінансової підтримки його сталого розвитку в поточному і перспективному періодах [5].

До сьогоднішнього часу єдиного підходу до визначення цього поняття не існує. Сукупність поглядів науковців стосовно сутності та змісту фінансової безпеки як економічної категорії представлені у таблиці 1.

Розмаїття інтерпретацій фінансової безпеки у сучасній вітчизняній літературі обумовлено широтою її сутнісних характеристик, які можуть бути сформульовані таким чином (рис. 1) [12, с. 21-29].

Проведений огляд сутнісних характеристик фінансової безпеки підприємства показує наскільки багатоглядним і складним є це поняття. Узагальнюючи вищевикладене, нами пропонується визначення досліджуваної категорії як здатність підприємства щодо оперативного ведення поточної фінансово-господарської діяльності та взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища, можливість нейтралізації фінансових загроз та подолання кризових ситуацій, досягнення стану фінансової рівноваги і стійкості, достатнього для розширеного відтворення підприємства у майбутньому.

Забезпечення фінансової безпеки підприємства повинно базуватися на певному механізмі, який у науковій літературі розглядається як сукупність управлінських, економічних, фінансових способів гармонізації інтересів підприємства з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища, за допомогою якого з урахуванням особливостей діяльності підприємства забезпечується отримання ним прибутку. Основне призначення механізму фінансової безпеки

Таблиця 1

Трактатування поняття фінансова безпека підприємства у науковій літературі

Автор	Визначення
Е.А. Олейніков, 1997 рік, [6]	Фінансова безпека підприємства визначається як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів підприємства, що виражається у високих значеннях фінансових показників прибутковості й рентабельності бізнесу, структури його капіталу, норми дивідендних виплат за цінними паперами, а також курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського стану підприємства і перспектив його розвитку.
О.І. Барановський, 1999 рік, [7, с. 33]	Фінансова безпека – це: – ступінь захищеності фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин; – рівень забезпеченості громадянина, домашнього господарства, верств населення, підприємства, організації, установи, регіону, галузі, сектора економіки, ринку, держави, суспільства, між державних утворень, світового співтовариства фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання існуючих зобов'язань; – стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, розрахункової, інвестиційної, митно-тарифної та фондової систем, а також системи ціноутворення, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх та зовнішніх негативних впливів, здатністю відвернути зовнішню фінансову стійкість (стабільність), ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання.
Н.Й. Реверчук, 2002 рік, [8, с. 22]	Фінансова безпека підприємства – це захист від можливих фінансових втрат і попередження банкрутства підприємства, досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів.
К.С. Горячева, 2006 рік, [9, с. 3]	Фінансова безпека підприємства – такий його фінансовий стан, котрий характеризується збалансованістю і якістю фінансових інструментів, технологій і послуг, стійкістю до загроз, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів, місії і завдань, а також забезпечувати ефективний і стійкий розвиток фінансової системи.
О.І. Судакова, 2008 рік, [10]	Важлива складова частина економічної безпеки підприємства, що базується на незалежності, ефективності і конкурентоспроможності фінансів підприємства, яка відображається через систему критеріїв і показників його стану.
О.А. Кириченко, І.В. Кудря, 2009 рік [11, с. 26]	Фінансова безпека підприємства – діяльність з управління ризиками та захисту інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз з метою забезпечення стабільного розвитку підприємництва та зростання його власного капіталу в поточній і стратегічній перспективах.
Т.Б. Кузенко, Л.С. Мартюшева, О.В. Грачов, О.Ю. Литовченко, 2010 рік, [12, с. 16]	Фінансова безпека розглядає і регулює питання фінансово-економічної спроможності підприємства, стійкості до банкрутства. Про її стан свідчить рівень рентабельності, частка ринку, доступ до кредитів, ліквідність активів, курсова вартість цінних паперів, оптимальна структура капіталу тощо.

Рис. 1. Сутнісні характеристики фінансової безпеки підприємства

підприємства полягає у створенні й реалізації умов, що забезпечують фінансову безпеку підприємства як на даний час, так і в майбутньому [12, с. 121].

Системний підхід до формування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства припускає, що необхідно враховувати всі реальні умови його діяльності, а сам механізм повинен мати чітко визначені елементи та схему їх взаємодії (рис. 2).

Організаційна структура управління залежить найперше від виробничої структури, котра, у свою чергу, зумовлена спеціалізацією та масштабами виробництва, рівнем використовуваної техніки і технології, формами організації праці, ступенем розвитку комерційних відносин. Вона визначається також цілями розвитку підприємства, зовнішніми умовами його існування.

Вихідні закономірності, яких необхідно дотримуватися у процесі підтримання фінансової безпеки в належному стані, визначають основні принципи функціонування механізму. Важливою складовою механізму є сукупність функцій, які має реалізувати цей механізм. До основних функцій управління безпекою слід віднести планування та прогнозування, організація та регулювання, контроль та оцінка результатів, стимулювання.

Способами забезпечення фінансової безпеки підприємства виступають методи управління та інструменти, які безпосередньо використовуються при реалізації методів. Їх сукупність надає можливість реалізувати сам процес управління. Наявність у складі механізму забезпечення фінансової безпеки критеріїв оцінки рівня фінансової безпеки надає можливість якісно і кількісно оцінювати його на тому чи іншому підприємстві [12, с. 121-122].

У складі механізму управління фінансовою безпекою підприємства доцільно виділяти взаємозалежність з фінансовою безпекою держави. Забезпечення фінансової безпеки на рівні підприємства залежить від економічних, організаційних та інших заходів

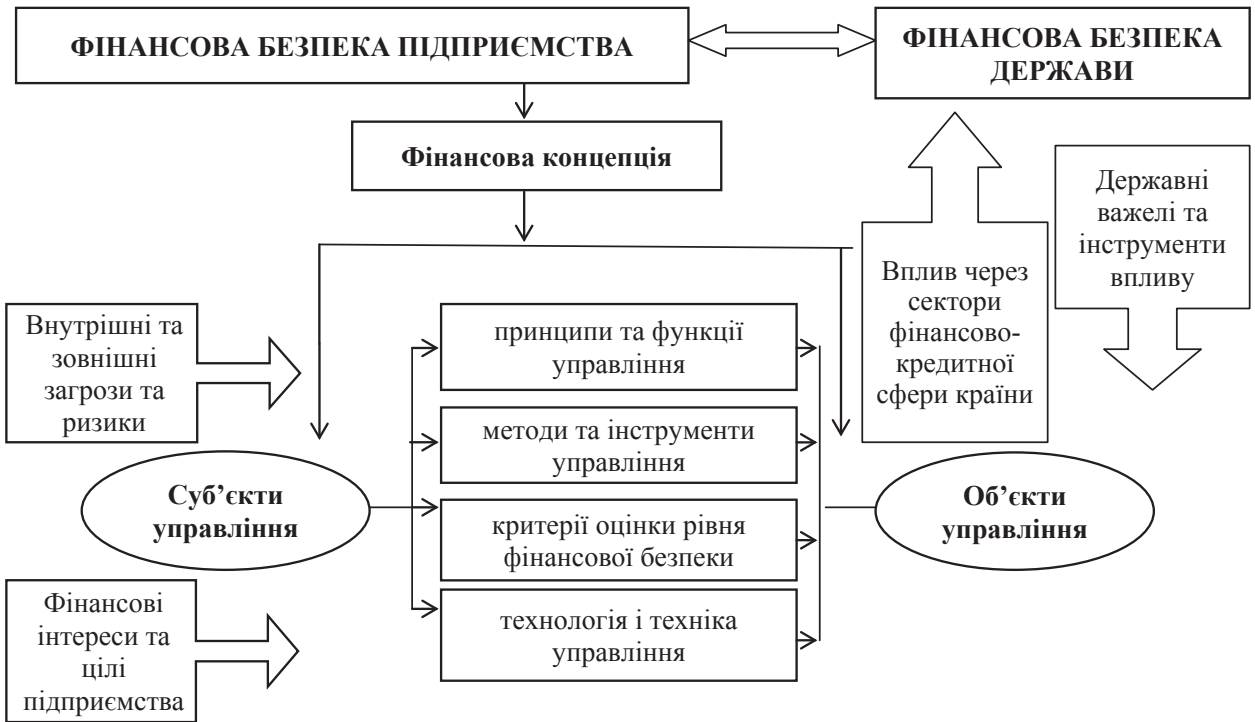

Рис. 2. Схема механізму управління фінансовою безпекою підприємства

Складено автором на основі опрацьованих джерел [1; 2; 4; 9; 12]

держави щодо підтримання її на належному рівні. Фінансова безпека на рівні підприємства є складовою фінансової безпеки країни і виступає з одного боку як ступінь інтеграції фінансової системи підприємства в національну фінансово-кредитну сферу, з іншого боку – певною мірою незалежна від неї. Відтак, існує тісний зв'язок між ринковими перетвореннями у фінансово-кредитній сфері країни та зростанням рівня забезпеченості фінансової безпеки підприємств. Взаємозв'язок безпеки держави та підприємства реалізується через чинне законодавство, економічну, грошово-кредитну, бюджетну, податкову, інвестиційну політику, через функціонування секторів фінансово-кредитної сфери країни, збалансованість національних фінансових інтересів та фінансових інтересів підприємств.

Предметом діяльності державної влади в сфері забезпечення фінансової безпеки підприємств є виявлення та моніторинг факторів впливу на розвиток підприємств, державна фінансова підтримка, недопущення дискримінації з боку центральних органів влади стосовно фінансової політики підприємств державного сектору економіки, залучення самих підприємств у реалізації державних програм щодо розвитку їх фінансової бази. Крім того, фінансова безпека підприємства і держави аналізується за допомогою наскрізних індикаторів фінансової безпеки [13, с. 52-55].

Висновки з проведеного дослідження. Узагальнення думок науковців щодо економічного змісту фінансової безпеки дало можливість зробити висновок про універсальність даної категорії. За різними підходами вчених дане поняття трактується як фінансова безпека країни, екстрапольована на макrorівень; як складова економічної безпеки держави; як самостійний об'єкт управління; як стан захищеності фінансових інтересів підприємства від руйнівного впливу внутрішніх та зовнішніх факторів ринкового середовища; як стан ефективного використання ресурсів підприємства. Існування різних підходів щодо визначення фінансової безпеки підприємства значною мірою пояснюється широтою сутнісних характеристик цієї економічної категорії.

Невід'ємним елементом системи фінансової безпеки підприємства є механізм управління, який повинен бути адекватним економічним вимогам з'ясування, враховувати фінансові інтереси держави та інших суб'єктів господарювання, ґрунтуватися на

принципах адаптивності та створювати можливості для гнучкого і швидкого ухвалення управлінських рішень. Структура механізму фінансової безпеки повинна враховувати специфіку та особливості функціонування кожного підприємства, що суттєво впливає на рівень фінансової безпеки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Родіонов О.В. Формування фінансової безпеки підприємства / О.В. Родіонов, С.І. Співак, Н.В. Тертична, О.С. Бондаренко, Г.С. Поповиченко, І.М. Манько : монографія. – Луганськ : Вид-во Ноулідж, 2011. – 248 с.
2. Ермошенко М.М. Економічні та організаційні засади забезпечення фінансової безпеки підприємства: препринт наукової доповіді / М.М. Ермошенко, К.С. Горячева, А.М. Ашуев [за наук. ред. М.М. Ермошенка]. – К. : Національна академія управління, 2005. – 78 с.
3. Мойсеєнко І.П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства : навч. посібник / І.П. Мойсеєнко, О.М. Марченко. – Львів, 2011. – 380 с.
4. Фінансова безпека підприємств і банківських установ [Текст] : монографія / за заг. редакцією д-ра екон. наук, проф. А.О. Єпіфанова [А.О. Єпіфанов, О.Л. Пластун, В.С. Домбровський та ін.]. – Суми : ДВНЗ УАБС НБУ, 2009. – 295 с.
5. Бланк І.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И.А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – Вып. 10. – 784 с. – (Серия Библиотека финансового менеджера).
6. Основы экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность) / [под ред. Е.А. Олейникова]. – М. : ЗАО Бизнес-школа Интел-Синтез, 1997. – 288 с.
7. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) : монографія / О.І. Барановський. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.
8. Реверчук Н.Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур : монографія / Н.Й. Реверчук. – Львів: ЛБІ НБУ. – 2004. – 195 с.
9. Горячева К.С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.06.01 / К.С. Горячева. – К., 2006. – 17 с.
10. Судакова О.І. Стратегічне управління фінансовою безпекою підприємства / О.І. Судакова // Економічний простір. – 2008. – № 9. – С. 140-148.
11. Кириченко О.А. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах кризи / О.А. Кириченко, І.В. Кудря // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 10. – С. 22-26.
12. Фінансова безпека підприємства : навчальний посібник / Т.Б. Кузенко, Л.С. Мартюшева, О.В. Грачов, О.Ю. Литовченко. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2010. – 304 с. (Укр. мов.)
13. Мартюшева Л.С. Фінансова безпека підприємств. Конспект лекцій / Л.С. Мартюшева, Т.Б. Кузенко, О.Ю. Литовченко. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2008. – 140 с. (Укр. мов.)